

Miz Du

Hep hiziv, dec'h ha warc'hoazh ne dalvezont netra.

De profundis
(pe nepell alese...)

1.

Hiziv eo marvet an tad. Pe dec'h marteze, n'ouzon ket. Ne fell ket din gouzout, en em zistrujet eo. Marvet eo hep blej, na skrij, na gourdrouz. Mont a rin d'an obidoù. N'in ket gant ar c'hoant leñvañ na gant ar c'hoant kompren, morse n'em eus komprenet anezhañ. Va seizh gwellañ am eus graet koulskoude, eizh ma 'm bije gellet. Mont a rin gant ar c'hoant gouzout. Ha marv eo ? Drailhet, pulluc'het en e oto. Ne felle ket dezhañ mervel war an treuzoù, evel peorien. Ha n'eo ket a-walc'h eo ? Nann. Archediñ, deviñ, strewiñ anezhañ a rankimp ober c'hoazh. Emaon o tont...

E gorf, e vuhez... Diaes e vezen lakaet gantañ. Ur c'hac'her arc'hant, savet ur pezhiaed tor outañ. Mestr an ti, mestr an dud, gouzout a rae ober d'e bried ha d'e vugale bale moan. Mont a rin eta ha taoler va fouez e kador an ozhac'h, lakaat a rin an tele war elum ha lazhañ anezhañ me va-unan. Furchal an ti, laerezh e zilhadañ – kof a savo din ! – staotad e pep korn ha digorn. Terriñ a rin an holl lezennoù. Kontañ a rin d'ar gendirvi-brop, d'ar gendirvi-gompez peseurt doare tad eo bet...

— O, Erwan... Ne fell ket dit...

— ... Eo ! Fellout a ra din. Dre gomz ha dre skrid.

Al lizheroù bastard a saver evel al lizheroù-glizh. Gant muioc'h a galon zoken !

Ha goude ? Abalamour dezhañ ez eus deut buhez

din. En desped dezhañ e talc'hin da vevañ. Bevañ ur vuhez all ha cheñch ar vro ; pep hini d'e dro. Freuz ha dismantr a zo da gaout, ur riñs a rin war an amzer gent, ar mennozhioù prest-ha-tout hag ar boued skornet. Bruzun a lakain e pep lec'h, skubañ a raio an neb a garo. Ur vuhez a-bezh d'al lastez ! Ober a rin un diskoulm war va zeod ha toueziañ a rin brezhoneg gant galleg gros an ti, pevar, pemp, c'hwech'h... Brezhoneg e pep lec'h ! Marvet eo va zad ha setu frailhet ar bed. Aet eo war e gemend-all. Pri n'on ken, gwelien... Met fellout a ra da vab ar c'hrakaotrou komz yezh al laginier hiviziken.

Deomp !

2.

Abalamour da betra deskiñ ha peurzeskiñ brezhoneg ?

— Abalamour da amerdiñ da dud, Erwan ! Da dud o doa kastizet ac'hanout p'o doa kavet levr Per Denez dindan da wele.

Evit genel a-nevez. Ganet on bet e B... ha maread tud a zo o chom e B... ha n'eo ket abalamour d'ar mor – n'eus ket anezhañ – na d'ar plijadurioù all – n'eus ket anezho. Me avat, biken ned in da V... ken. Abalamour d'ar re varv. Mervel a ra an dud e B...

An holl er goar, reizh eo. Mervel a reont er straedoù, en tiez, er c'heginioù, en ostalerioù... Ne vez ket da veilhañ anezho avat. Adsevel a reont da vev kerkent. Sonn, yac'h ha dibistig ha galleg brav ganto. Evel-henn e varv ar vrezhonegerien e B... ha ne ouzont ken nemet galleg neuze. N'eo ket galleg Sul, galleg aotrou, nann

avat ! Galleg er c'hoari domino, galleg en tele, galleg en o banne... Lod an holl eo ar galleg e B... bremañ. Evel pa vije...

Da Roazhon on deut da zeskiñ brezhoneg eta. N'eo ket da Garaez, da Vrest pe da Landerne on aet... Dre gêr ha dre heg rak dek ha kant gwech re vras eo Roazhon a gav din ha tout omp heñvel. Va Breudeur ha va C'hoarezed kristen ha digristen, sellomp ouzh kof ar gêr vras ha greomp pinijenn. Bretoned, Aljeriz, Spagnoled, Sinaiz, Kurded, Turked, Gallaoued... a gaver e metro Roazhon, buzhug a-garradoù hag un hevelep dilhad, seier, botoù, pellgomzerioù ganeomp-holl. N'eus nemet ar yezhoù da lakaat kemm etre an dud. Kontañ a reer n'eus forzh petra e metro Roazhon met n'er c'honter ket da n'eus forzh piv. Ha mont, kerzhout brall-divrall ha goulenn digor, diskenn – dipadapa – nac'hañ an aluzen, bezañ gouestlet d'an diaoul ha d'e vevelien, terriñ e benn, lammat er c'harr, c'hoari anezhañ hag e bevar, komz d'ar seizh avel diwar-benn marv mil den. Diskenn, pignat gant an delezioù, klask hon hent. Klask va hent.

Da belec'h, dre belec'h mont ? Emaon o chom en ur vro m'eo cheñch-dicheñch anvioù ar stradoù. Dall eo va hent ha mut eo va zud... En em welout, en em glevout a reomp dre laer. Bremaik e vo ur gaozeadenn e brezhoneg, disul e vo sinema e brezhoneg, ar c'hleub lenn bep miz ha c'hoariva bep bloaz... Adsevel a reomp hor buhez a-dammoùigoù. Gwall nebeut ez eo ? Ha muioc'h a c'heller ober ?

— Kaozeal brezhoneg er stradoù ? A-wechoù, met...

— Met... ?

— Ne fell ket din sachañ evezh an dud, diskouez n'on ket heñvel.

— Ur wech ma oan er metro em boa kaset unan bennak all da gaoc’hkezeke e brezhoneg. E galleg n’em bije ket kredet.

— Me am boa klevet unan o kontañ traoù hudur er pellgomz.

— Petra ?

— O...

Evurus ar re vouzar. Ur skouarn gaoc’h en o fenn ha ne glevont ket ar bed o treiñ na gwigour karr an Ankoù.
Deomp atav !

3.

— Edon el lise, er c’hlaser termen. Torret div gentel hag ur frapadig amzer evit lenn...

— ... Lenn petra ?

— Ne vern. Lenn a raed kalz el lise brezhonek, met nebeud a levrioù brezhonek.

— Abalamour d’an dra-se out deut da studial brezhoneg er skol-veur ?

— Tamm ebet. War studi an Istor emañ hag ar brezhoneg a zo ouzhpenn... C’hoari a raed ar c’hartoù ivez el lise. Lavarout a raed deomp c’hoari e brezhoneg met n’oa ket bet desket anvioù ar c’hartoù deomp. A-greiz-holl e oa en em gavet ur plac’h all, ur sac’had bitrakoù war goubl he brec’h. Hag hi ha lakaat ur billig war un daol hag aozañ krampouezh. Prestik e oa en em gavet re an eilvet klas. Deut naon dezho gant ar c’hwezh. « Un euro ar grampouezhenn, » emezi endra ma selle a-gorn ouzh penn all an trepas. Difennet e oa.

Tri bloaz a zo eo aet Enora kuit eus al lise hag amzer he deus bet d'ober un tammig kempenn d'he c'hontadenn marteze. Homañ zo gwir koulskoude.

— Krampouezh... peogwir e oa al lise brezhonek ?

— (ur c'hruz d'e zivskoaz) Arabat mont re bell ganti. Ha rankout a reer debriñ krampouezh el lise brezhonek ?

— Gwelloc'h trafikañ krampouezh eget kanab !

— Nebeutoc'h a c'hounid. (c'hoarzhadennoù)

— Ha kement a zañjer. Aet eo ar billig gant ar c'hasour hag hor c'hoant aozañ krampouezh da-heul.

Drolik eo. Debriñ krampouezh ha kaozeal brezhoneg a zo mont re bell ganti (met da belec'h ?). Arabat ober re, soubenn an tri zraig atav. Deskiñ brezhoneg eo doare ar re glañv da adsevel ar bed. Petra ober ? Sammañ, lemel, rannañ, ober matematikoù e brezhoneg hag aozañ krampouezh, dañsal, lenn e galleg ? Deut eo an noz-spered hag ar re baour eveldomp a zo tanav o levrioù. Piv a ra van ?

— Brezhoneg al levrioù... (ur genoù *mersi 'm eus ket ezhom*)

Emaon e bouzelloù ar gêr vras hag ul levr brezhonek war va barlenn. Pizza a vo da goan pa soñjan. Mervel, diwriziennañ a reomp bemdez, tamm(pizza !)-ha-tamm. Dre souch. Lenn n'eo ket a-walc'h, deskiñ a rin penaos aozañ krampouezh. Lardouzenn, spanell, rozell ! Pa ranker mervel e fell din mervel war don ar c'hrampouezh gwinizh.

4.

Marv eo an tad. Va mamm ne gar ket ac’hanon. Ha dienez am eus bet d’ar boued du-se ? N’em eus ket hag arabat goulenn muioc’h. Ne rin ket. Tro piv ? Marvet e oa va c’hoar tri bloaz a-raok va ganedigezh. Kañv a ran dezhi hep gouzout din, bro he c’havell eo va bro, ha klask a ran ar bugaleaj n’em eus ket bet. Al lignez atav...

— ... « Lignez »... « lin »... « linad »... « linenn » : « ... Hent pleustret ingal gant un nijerez, un tren, ur vag pe ur c’harbed all etre daou lec’h. »

— Me a gomz brezhoneg er metro, evit reiñ brezhoneg da glevet.

— Evit en em ziskouez ?

— Diskouez petra ?

— Diskouez omp disheñvel diouzh ar re all.

Erwan eo va anv. N’eo ket Yves pe Yvon. Erwan. Klasket em eus : n’eus anv brezhonek all ebet er familh. Disheñvel on diouzh ar re all, me ivez. Ra vezo disheñvel va bro.

— Met ar re all ne ouzont ket ez eo brezhoneg.

— Nann, ur wech bennak on bet kaset da c’hastiñ ha lavaret din mont d’am bro en-dro.

— Diaes en em gav an dud pa ne gomprenont ket.

— Gwazh a-se dezho !

... Ha gwell a-se dezhañ. Emaomp er gêr vras, e toull ar pec’hed hag ul loen gouez a zo hag a oar brezhoneg. An Arvorigad diwezhañ. Ha fellout a ra deomp bezañ Bretoned pe bezañ disheñvel ? Kaozeal brezhoneg pe ur yezh all ? Ne vern pehini ? Seul ouesoc’h, seul zigomprenusoc’h, seul welloc’h ?

Piv bennak a ziframmfe va c’halon ne gavfe mann

enni... Eo ! An amzivin. Petra ober gant hor brezhoneg ? N'eo ket tout kaozeal brezhoneg hag embann war ar groaz – hag e kirri ar metro ! – ez omp Bretoned.

— Netra na den na vir ouzhimp da gaozeal brezhoneg, emezañ.

— N'eo ket a-walc'h, emezon.

— Liesliv eo ar bed, emezi. (gant sikour ar geriadur)

Marteze. Melen-vi eo ar metro, ruz on gant ar sec'hed ha du. Du va soñjoù (ha lennet ho peus *Diwar c'hoarzhin* gant an tad Medard ?). Du gant an naon, n'on ket. Disnaon ez on deut da vezañ, treut. Du on gant ar c'hoant gouzout piv on. Poent diskenn. Bec'h din o kerzhout gant ar c'hrenañ ma ra va divesker dindanon. Ha me dizanv, da-heul an tropell dizanv. Gwashoc'h a zo : diheñchet, divroet, diwriziennet. Bevañ-bevaik a c'heller diwar ur goulenn : piv on ? Unan ne oar ket piv eo hag ur guchennad eus va seurt a zo er metro.

Emaon en ode. Lakaat va c'hab en-dro. Rivañ abalamour d'ar glav ha d'an avel. Diouzh gwelout an dud a zo o tiskenn gant an delezioù ez eus glav-pil da gaout hag emberr e c'hellin beuziñ en entremar. D'ar poent-se eo koulskoude. Dres. Emañ va buhez o vont da cheñch krenn. Gwelout Anna ha klevout anezhi o komz brezhoneg.

Kig ha kroc'hen

1.

— A-viskoazh em eus bet c'hoant bezañ unan bennak all. Pa oan 8 vloaz e felle din bezañ Rahan, pa oan 13 vloaz e felle din bezañ Jimi Hendrix ha pa oan 16 vloaz e felle din bezañ Michel Bramoullé.

— ... Michel Bramoullé ?

— Gwellañ c'hoarier fobal al lise. Ha tout ar merc'hed war e lerc'h. Gaster ! (ur mousc'hoarzh)

— Hag ar brezhoneg ? Evit bezañ unan bennak all ivez ?

— O, n'oa ket deut diouzhtu... (Chomet eo etre daou. Preder ?) Pa oamp bihan ne felle ket deomp kle-vout brezhoneg na – gwashoc'h ! – bezañ lakaet da vrezhonegerien gant ar re all. Met feiz... Rust on evel ur C'hernevad. Evel an holl em eus ur marmouz bennak em gwezenn lignez met war ar brankoù izelañ emañ ma re. (ur mousc'hoarzh all)

— Mael Helias...

— ... Erwan ar Gov.

— Helias, met n'on ket...

— ... na me kennebeut all.

Perak ez eo deut amañ ?

— Peogwir e fell din cheñch micher, displegañ a rin dit...

Re bell ez eo chomet etre ober ha paouez ha desket en deus brezhoneg a-benn ar fin. Dic'hagniñ en deus graet ha dont a ra brav gantañ. Implijet e oa Mael Helias en

un ekomirdi a-raok ha p'en doa goulennet aotre – hag arc'hant ! – da vont da zeskiñ brezhoneg e oa bet respontet dezhañ e oa ret bevañ diouzh e amzer. Mont a reer d'ar pobloù diouzh gwelout o mirdioù.

Ouzhpenn cheñch micher a fell dezhañ ober a gav din...

— Re wir, cheñch buhez ivez. N'on ket ur brezhoneger a-vicher. Bremañ pa ouzon brezhoneg e klaskan ober pep tra e brezhoneg.

— Pep tra ? Ha bevañ a c'heller e brezhoneg penn-da-benn ?

— E-lec'h m'emaon o chom e kaver brezhonegerien e stalioù zo. Ne brenan bara ken nemet da Verc'her ha da Sul pa vez plac'h ar brezhoneg o labourat. A-wechoù e tremenan devezhioù a-bezh hep kaozeal galleg, n'eo ket aes. Aet ma dous diouzhin bloaz zo hag o klask unan a oar brezhoneg emañ bremañ.

— Pep tra !

— Pep tra. N'i ket da gontañ tout an traoù-se memes-tra ?

2.

« Emaoc'h o studiañ ar brezhoneg dre gentelioù sizhuniek, stajoù d'an daoulamm, dre lizher, Internet pe studioù founnus dindan c'hwec'h miz ? Gouest oc'h neuze, hep mar ebet, da dremen ho tiplom barregezh war ar yezh (DBY) e brezhoneg gant sikour ar Rannvro. D'ober petra ? Evit lakaat ho parregezh war ar yezh da dalvezout evit Europa. Testeniañ a ra an DBY e vezer barrek war ar yezh daremprediñ en implij sokial ha micherel. Bez' e oa